

SUOMALAISLASTEN VARHAISEN SANASTON MÄÄRÄLLINEN JA FONOLOGINEN KEHITYS

—
SARI KUNNARI

VÄITÖKSENALKAJASESITELMÄ
OULUN YLIOPISTOSSA
22. TAMMIKUUTA 2000

Lasten sanaston kehityksen varhaisvaiheista esitetään usein hyvin erilaisia määrällisiä rajapyykkejä. Aikaisempia tutkimuksia on melko vaikea verrata keskenään, sillä tutkijoiden käyttämät aineistot eroavat toisistaan muun muassa sanan omaksumisen toteamiskriteerien, nauhoitusmenetelmien ja analysointitekniikoiden suhteen. On kuitenkin ilmeistä, että varhaisessa sanojen kehityksessä esiintyy huomattavia yksilöiden välisiä eroja, sillä sanojen omaksumiseen vaikuttavat hyvin monet eri tekijät kuten lapsen kognitiiviset ja motoriset kyvyt sekä kasvuympäristö. Eri kielten väliset tutkimukset antavat viitteitä siitä, että ympäristössä puhutun kielen vaikutus näkyy lapsen ääntelyssä noin 10 kuukauden iästä lähtien.

Ensimmäisten sanojen tuottaminen si-
joitetaan usein 10–12 kuukauden ikään.
Sanojen määrällinen kehitys on alkuun

hyvin hidasta, kunnes se tyypillisesti kiih-
tyy siinä vaiheessa, jossa lapsen kumulatiivinen sanavarasto lähestyy 50 sanan tasoa. Tämä sanaspurtiksi kutsuttu vaihe liitetään useammin esikoislapsiin kuin sisarusarjassa myöhemmin syntyneisiin.

Lasten fonologinen tutkimus on viime vuosikymmenenä yhä enenevässä määrin keskittynyt ensimmäisten sanojen omaksumisvaiheeseen ja sitä edeltäviin kuukausiin. Fonologiseen kehitykseen liittyy sekä paradigmaattisia että syntagmaattisia ilmiöitä. Paradigmaattisuus tarkoittaa muun muassa sitä, millaista äännevalikoimaa lapsi käyttää puheessaan ja syntagmaattisuus sitä, miten lapsi yhdistelee kielen yksiköitä laajemmiksi kokonaisuuksiksi. Esileksikaalista kautta eli vaihetta ennen varsinaisten sanojen tuottoa seuraa niin sanottu 50 ensimmäisen sanan kausi, jolloin lapsi tuottaa lähinnä yksisanaisia ilmauksia. Useat tutkijat pitävätkin tätä vaihetta omana itsenäisenä kautenaan varhaisessa fonologisessa kehityksessä.

Väitöskirjatyöni lähtökohtana oli ensi-

sanoja koskevan normatiivisen tiedon puute suomen kielessä. Työskentelin ennen yliopistolle tutkijaksi tuloani terveyskeskuspuheterapeuttina ja huomasin, että vastaanotolleni hakeutui yhä enenevässä määrin pieniä, noin 2-vuotiaita lapsia, jotka eivät tuottaneet vielä sanoja. Jouduin vastakkain muun muassa seuraavien kysymysten kanssa: 1) mitä osaan sanoa lapsen ääntelyn tasosta, jos hän ei tuota vielä sanoja, 2) mikä on lapsen myöhemmän puheen kehityksen ennuste, 3) milloin lapset tuottavat keskimäärin ensimmäiset sanansa, 4) mitkä ovat sanan määrittelyn kriteerit ja 5) kulkeeko lapsen puheen kehitys normaalin vaihtelun rajoissa vai onko se mahdollisesti viivästyntä tai jopa poikkeavaa. Niinpä tutkimustiedon hankkiminen pienten lasten puheen tyypillisistä piirteistä tuntui tärkeältä ei pelkästään normaalin kehityksen selvittelyn kannalta vaan myös kielellisten vaikeuksien varhaisen tunnistamisen ja kuntoutuksen suunnittelun kannalta.

Tarkastelen tutkimuksessani sitä, miten suomalaislasten sanaston kehitys etenee määrällisesti ja laadullisesti ensisanojen kaudella eli siinä vaiheessa, kun lapset tuottavat lähinnä yksisanaisia ilmauksia. Kaikki tutkimukseeni osallistuneet kymmenen lasta olivat terveitä esikoislapsia. Seurasin lasten puheen kehitystä 5 kuukauden iästä keskimäärin 18 kuukauden ikään asti kunnes lapset tuottivat vähintään 50 eri sanaa. Hankin tietoa lasten puheen kehityksestä sekä kuukausittain tehtyjen videonauhointusten että nauhoitusten tukena käytettyjen sanapäiväkirjojen avulla. Sanojen määrällisen kehityksen osalta selvittelin muun muassa seuraavia asioita: milloin lapset tuottavat ensisanansa, milloin sanavarasto saavuttaa 50 sanan tason ja mikä on sanojen omaksumisnopeus. Fonologisten piirteiden selvittelyssä keskityin erilaisten äänneiden, sanapituuksien, tavurakenteiden ja ääntymäpaikkojen ja -tapojen analysointiin.

Tutkimukseni toi esille, että ensisanojen ilmaantumisasajankohdassa ja varhaisten sanojen omaksumisnopeudessa on suuria yksilöiden välisiä eroja. Tytöille ensisanat ilmaantuivat keskimäärin 10 kuukauden ja pojille 13 kuukauden iässä. Sanojen omaksumisnopeus kiihtyi tyypillisesti siinä vaiheessa, kun lapsilla oli käytössä noin 20–30 eri sanaa siten, että lapset omaksuivat tämän jälkeen vähintään kahdeksan uutta sanaa viikossa. Tämä kiihkeän kasvun vaihe esiintyi kaikilla tutkimukseni lapsilla, mikä näyttäisi osaltaan puoltavan sitä, että sen esiintyminen on tyypillistä juuri esikoislapsilla.

Tutkimukseni osoitti myös, että fonologisessa kehityksessä esiintyy sekä universaaleja että kielikohtaisia piirteitä. Yhteisinä piirteinä ulkomaisiin tutkimuksiin verrattuna oli se, että ensisanat olivat tavurakenteeltaan yksinkertaisia, avotavuun päättyviä ja ne muodostuivat pääasiassa motorisesti helposti tuotettavista äänneistä. Samoin aikaisemmissa fonologisen kehityksen tutkimuksissa havaittu konsonanttiharmonia tuli tässä tutkimuksessa esille sekä yksikonsonanttisuutena että konsonanttiyhitymien yksinkertaistumisena. Ulkomaisista tutkimuksista poiketen suomalaislapset tavoittelivat ja tuottivat jo alkuvaiheesta lähtien monitavuisia sanoja. Varhaiset sanatuotokset olivat valtaosaltaan kaksitavuisia, mutta lapset tavoittelivat myös 3–5-tavuisia sanoja ensisanojen kaudella. Lapset siis ainakin pyrkivät tuottamaan hyvinkin pitkiä sanoja, vaikka kaikki tavut eivät vielä toteutuneetkaan aikuiskielen mukaisesti. Englanninkielisten lasten varhaisten sanatuotosten on raportoitu puolestaan koostuvan pääasiassa yksitavuisista sanoista. Englanninkieliseen tutkimukseen perustuen ensisanojen yksi- tai korkeintaan kaksitavuisuutta onkin pidetty lähinnä universaalina piirteenä, mutta tämä väite ei ainakaan näyttäisi saavan tukea suomalaislasten osal-

ta. Pikemminkin vaikuttaisi siltä, että jos lapsi kuulee ympärillään puhetta, jossa käytetään paljon pitkiä sanoja, hän lähtee myös helpommin itse tavoittelemaan niitä jo ensisanoista lähtien. Kohdekielen tietyt ominaispiirteet näyttäisivät siis vaikuttavan las-

ten sanatuotoksiin jo 50 ensisanan kaudella. Eri kielten välisiä tutkimuksia tarvittaisiin lisää valottamaan sitä, mitkä ääntelyn ja sanojen tuoton piirteet ovat universaaleja ja mitkä puolestaan kielikohtaisia. ■

SARI KUNNARI *Characteristics of early lexical and phonological development in children acquiring Finnish*. Acta Universitatis Ouluensis B 34. Oulu, 2000.

University of Wales, School of Psychology, The Brigantia Building, Penrallt Road, Bangor, Gwynedd LL57 2AS, United Kingdom.

Sähköposti: s.kunnari@bangor.ac.uk

TIETOA KOTIKIELEN SEURASTA

Kotikielen Seura on perustettu vuonna 1876 tukemaan suomalaisten kansallisen identiteetin etsintää ja kirjasuomen kehittämistä täysipainoiseksi sivistyskieleksi. Sittemmin seuran tehtäväksi on vakiintunut suomen kielen tutkimuksen, tuntemuksen ja käytön kaikinpuolinen edistäminen. Jäseniä on nykyään yli 700, tutkijoita, opiskelijoita ja opettajia.

Vaikka Kotikielen Seuran toimipaikka on Helsinki, se on yhdistyksenä valtakunnallinen. Seuran kokouksissa asiantuntijat esitelmöivät alan ajankohtaisista kysymyksistä. Kokouspaikkana on vasta uudistunut Tieteiden talo (Kirkkokatu 6, Helsinki). Viime vuosina on järjestetty myös jonkin aiheen ympärille keskittyviä laajempia symposiumeja. Seura myöntää vuosittain palkintoja väitöskirjoista ja muista tutkimuksista sekä julkaisee kädessään olevaa tieteellistä aikakauslehteä *Virittäjä*. Kotikielen Seura ja *Virittäjä* seuraavat ja aktivoivat suomalaista kielitieteellistä tutkimusta toimimalla tutkijoiden välisenä yhdysiteenä ja tieteellisen keskustelun foorumina.

MITEN JÄSENEKSI?

Kätevin tapa liittyä jäseneksi on tilata *Virittäjä*. Jos et halua tilata *Virittäjä*ä, voit maksaa jäsenmaksun (30 markkaa vuodessa, opiskelijoilta 15 markkaa) Kotikielen Seuran pankkisiirtotilille 800024–4180803. Jäsenille lähetetään tiedot seuran kokouksista ja muusta toiminnasta syksyn ja kevään alussa.

SEURAN TOIMIHENKILÖT

Esimies: professori Pirkko Nuolijärvi, 1. varaesimies: dosentti Lea Laitinen, 2. varaesimies: dosentti Kaisu Juusela, sihteeri: maisteri Hanna Lappalainen, puh. (09) 191 22372, telekopio (09) 191 23329, sähköposti hanna.lappalainen@helsinki.fi.
Seuran osoite: Castrenianum, PL 3 (Fabianinkatu 33), 00014 HELSINGIN YLIOPISTO.